

Eşitlikten Öte:

"GENDER" KAVRAMI VE LGBT HAREKETİ İLE KESİŞİMİ

Günümüzde "gender", yani toplumsal cinsiyet kavramı, hem Türkiye'de hem de dünya genelinde sıkça tartışılan ve politika oluşturma süreçlerinde belirleyici bir rol üstlenen bir terim haline gelmiştir. **Bununla birlikte, bu kavramın LGBT hareketiyle nasıl kesiştiği ve bu kesişimin ne tür etkiler yarattığı çoğunlukla yeterince anlaşılamamaktadır.**

Toplumsal cinsiyet genellikle kadın hakları ve kadın-erkek eşitliği bağlamında ele alınmakla birlikte, bu kavram üzerinden geliştirilen politikalar, söz konusu bağlamların ötesinde farklı unsurları da kapsayacak şekilde genişletilmektedir.

Bu yazıda, "gender" kavramının ne olduğunu basit ve anlaşılır bir şekilde açıklayarak, LGBT ile neden ilişkilendirildiğini anlatacak ve dünyada ve Türkiye'de nasıl kullanıldığını inceleyeceğiz.

"Gender" Kavramı Ne Demek?

"Gender", Türkçede genellikle "toplumsal cinsiyet" olarak bilinen modern bir kavramdır. Cinsiyetin toplumsal ve biyolojik ayrımı olduğunu ifade eder.

İlk kez bu ayrımı yapan Psikolog **Madison Bentley**, cinsiyetin iki yönü olduğunu söyler [1]:

- **Biyolojik Cinsiyet (Sex):** Kromozomlar, genital organlar, hormonlar ve diğer fiziksel özelliklerimiz.
- **Toplumsal Cinsiyet (Gender):** Kadın ve erkek olduğuna ilişkin psikolojik duyular, sergilenen davranışlar, üstlenilen roller.

Feminist hareket, bu ayrımı akademik alana taşıyarak sosyoloji ve antropolojide de tartışmaya açmıştır. **Ancak hâlâ herkesin hemfikir olduğu tek bir tanım yok.** Bazı feministler bile bu konuda farklı görüşlere sahip.

Koyu akım feminist teorisyenleri cinsiyetin tamamen toplumsal olduğunu, yani kadınlık ve erkekliğin doğuştan değil, sonradan öğrenildiğini savunuyorlar. Judith Butler, "Gender Trouble" adlı kitabında, toplumsal cinsiyetin sabit bir kimlik değil, bir performans olduğunu söylüyor [2].

Yani, kadınlık ve erkekliğin bizim yaptıklarımızla ve nasıl davrandığımızla şekillendiğini iddia ediyor. Ona göre biyolojik gerçeklerin bir hükmü yok.

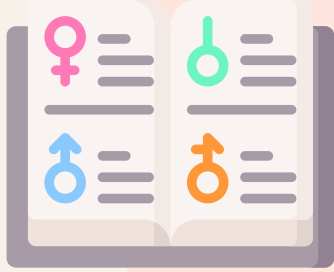

Yeni Kavramlar Ortaya Çıkıyor

Akademik alanda tartışmalar sürerken, bu tartışmalarla birlikte birçok yeni terim de hayatımıza girmeye devam ediyor:

Gender Identity (Cinsiyet Kimliği)

Kişinin kendi içinde hissettiği cinsiyet olarak tanımlanır. Buna göre kişi kendini erkek, kadın, her iki cinsiyet, hiçbiri veya bu ikisinden başka bir cinsiyet olarak hissedebilir. Hissedilen bu kimlik, kişinin doğduğu cinsiyetle aynı veya farklı olabilir (translar ve non-binary'lerde görüldüğü gibi). Bu bakış açısına göre örneğin, erkek olarak doğan bir kişi kendini kadın olarak hissedebilir ve o şekilde kendini tanımlayabilir [3].

Gender Roles (Toplumsal Cinsiyet Rollerini)

Toplumun kadınlar ve erkekler için uygun gördüğü davranışlar, sorumluluklar ve beklentilerdir.

Örneğin, "Erkekler araba tamir eder, kadınlar yemek yapar" gibi kalıplar. Bu bakış açısına göre roller, kültürel ve sosyal normlara dayanır ve zaman içinde değişebilir [4].

Gender Equality (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği)

Herkesin, cinsiyeti veya “hissettiği cinsiyeti” ne olursa olsun, eşit haklara ve fırsatlara sahip olması gerektiğini ifade eden bir kavramdır [5].

Bu kavramın kapsamı, kadın ve erkeklerin aynı işi yaptıklarında eşit ücret alması veya herkesin eğitim ve sağlık hizmetlerine eşit oranda erişebilmesi gibi sunulsa da pratikte bunun yansımaları çok farklıdır.

Cinsiyetleri his ve performans düzeyine indirgeyen ve bu şekilde cinsiyetleri akışkan hale getiren “gender” kavramının eşitlik beklentisi çoğunlukla LGBT topluluğunu öncelemeye yöneliktir.

Çünkü kadın ve erkek kimliğine bakış en başında farklıdır. Kavramın kökeni LGBT ideolojisinin zeminini oluşturduğundan bu kavramdan kadın ve erkek eşitliğine yönelik sağlıklı bir amaç ve eylemin doğmayacağı aşikardır.

LGBT Hareketi ve "Cinsiyet Çeşitliliği"

Biyolojik gerçeklikleri bir kenara bırakıp kişinin "ne hissettiğini" temele koyan gender kavramı üzerinden başlayan değişim, beraberinde karmaşayı da getirir.

"Gender" kavramı genişledikçe ve yaygın kullanılmaya başladıkça transseksüel, non-binary, queer gibi yeni "cinsiyet kimlikleri" ortaya çıkmış ve bu liste giderek uzamıştır. [6].

Akademik çevrelerde ve toplumda bu kimliklerin haklarının olduğu ve savunulması gerektiği sıklıkla dile getirilir hale gelmiştir.

"Sex" (biyolojik cinsiyet) ve "gender" (toplumsal cinsiyet) arasındaki fark gerçekten bu kadar önemli mi? Görünüşe göre evet.

Çünkü kavramlar üzerinden başlayan bu tartışmalar, toplumsal normları ve yapıları temelden sarsmayı hedefler. Geline nokta da toplumsal cinsiyet eşitliği adı altında LGBT ideolojisi dünya genelinde baskıcı bir zemin elde etmiştir.

Gender Kavramı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Planları

Birleşmiş Milletler (BM), sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve insan hakları politikaları çerçevesinde gender kavramına önemli bir yer verir.

BINYIL KALKINMA HEDEFLERİ

BM 2000 yılında Binyıl Kalkınma Hedefleri (Millennium Development Goals - MDGs) adı altında 2015 yılına kadar ulaşılması hedeflenen sekiz kalkınma hedefi belirlemiştir. Bu hedefler arasında cinsiyet eşitliğinin (gender equality) teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi de yer almaktadır [7].

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ

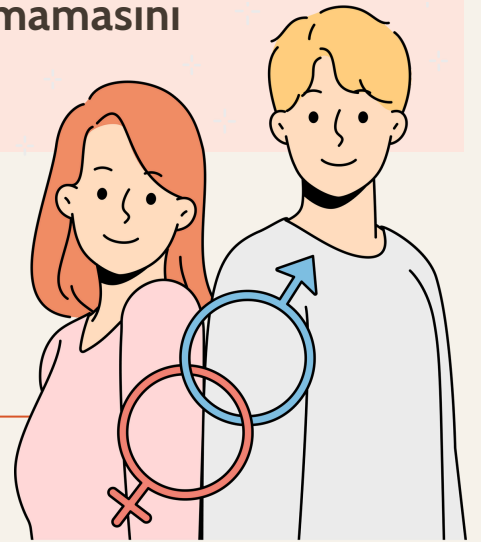
2015 yılında, BM üye ülkeleri Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Sustainable Development Goals - SDGs) adı altında 17 hedef belirlemiş ve bunların 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Hedef 5, "Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesini gerçekleştirmek" olarak tanımlanmıştır [8].

Neden BM Kalkınma Hedeflerinde “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” Terimi Kullanılıyor?

Burada neden BM'nin "kadın-erkek eşitliği" yerine "toplumsal cinsiyet eşitliği" terimini kullanmayı tercih ettiğini bilmek önemli.

BM, cinsiyetler arasındaki eşitsizliklerin sadece biyolojik farklılıklardan değil, aynı zamanda **toplumsal ve kültürel kalıp yargılardan** kaynaklandığını savunur. Yani mesele sadece "kadınlar ve erkekler eşit olsun" değildir...

Bunun anlamı ise biyolojik cinsiyetten ziyade, insanların **kendilerini nasıl gördükleri ve ifade ettiklerinin** daha önemli olduğudur. **BM, lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve diğer tüm cinsiyet kimliklerine sahip kişilerin, biyolojik gerçekleri hiçe saymak pahasına insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesini ve “ayrımcılığa” uğramamasını amaçlıyor.**

Neden BM Kalkınma Hedeflerinde “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” Terimi Kullanılıyor?

Yani, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının kapsayıcılığı, LGBT sözde haklarının tanınmasını ve korunmasını da içeriyor [9],[10]. Bu kavramın kadın ve erkek eşitliğine hizmet ettiğine inanan kesimin yanlılığı ise burada başlıyor.

Türkiye'de Yeni Kimliklerde "Sex" Yerine "Gender" Kullanılması

2017'den beri Türkiye'de yeni kimlik kartları kullanılıyor. Eskiden kimliklerde cinsiyetin İngilizce karşılığı olarak "sex" yazarken, şimdi "gender" ifadesi bulunuyor. Peki, bu değişiklik ne anlama geliyor?

Resmî açıklamalara göre, uluslararası standartlara uyum sağlamak ve seyahat belgelerindeki terminolojiyi birleştirmek için böyle bir adım atılmış [11]. Yani, dünya ile aynı dili konuşmak adına "gender" kavramına geçiş yapılmış. Ama pasaportlarımızda hala cinsiyete karşılık olarak "sex" yazıyor. Anlamak güç.

Ama gelin görün ki, bu yeni terim sayesinde insanların cinsiyet bilgileri hem biyolojik cinsiyeti (sex) hem de toplumsal cinsiyeti (gender) kapsayacak şekilde yorumlanabiliyor. Teoride bu, LGBT "haklarını" kabul eden bir yaklaşım demek.

Türkiye'de Yeni Kimliklerde "Sex" Yerine "Gender" Kullanılması

Fakat uygulamada ise hâlâ bu alan sadece biyolojik cinsiyeti ifade etmek için kullanılıyor. Yani kimliğimizde "gender" yazıyor ama kadın ve erkekten başka cinsiyetler yazılmıyor. En azından şimdilik...

Kaynaklar

[1] Bentley, M. (1945). Sanity and Hazard in Childhood. *The American Journal of Psychology*, 58(2), 212–246. <https://doi.org/10.2307/1417846>

[2] Judith Butler: *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, New York 1990, S. ix; 6; 10; 148f.

[3] Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "gender identity". *Encyclopedia Britannica*, 7 Nov. 2024, <https://www.britannica.com/topic/gender-identity>. Accessed 7 November 2024.

[4] Payne, Laura. "gender role". *Encyclopedia Britannica*, 24 Oct. 2024, <https://www.britannica.com/topic/gender-role>. Accessed 7 November 2024.

[5] Browne, Jude. "gender equality". *Encyclopedia Britannica*, 18 Sep. 2024, <https://www.britannica.com/topic/gender-equality>. Accessed 7 November 2024.

[6] Healthline. 68 Terms That Describe Gender Identity and Expression. <https://www.healthline.com/health/different-genders#gender-vs-sex> (Erişim Tarihi: 07.11.2024)

[7] Un Millennium Development Goals (Mdgs) And The Performance of Türkiye. https://www.mfa.gov.tr/un-millennium-development-goals-_mdgs_-andthe-performance-of-turkiye.tr.mfa (Erişim Tarihi: 07.11.2024)

[8] Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Hedef 5:

<https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/> (Erişim Tarihi: 07.11.2024)

[9] UN Women. LGBTIQ+ communities and the anti-rights pushback: 5 things to know.

<https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2024/05/lgbtiq-communities-and-the-anti-rights-pushback-5-things-to-know> (Erişim Tarihi: 07.11.2024)

[10] Government of the United Kingdom. Transparency data: Gender equality and promoting and protecting the rights of LGBT+ people.

<https://www.gov.uk/government/publications/official-development-assistance-oda-fcdo-international-programme-spend-objectives-2021-to-2022/gender-equality-and-promoting-and-protecting-the-rights-of-lgbt-people> (Erişim Tarihi: 07.11.2024)

[11] T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (7 Eylül 2015).

https://web.archive.org/web/20160506144215/http://www.nvi.gov.tr/Haberler,Bolu_Pilot.html (Erişim Tarihi: 07.11.2024)